

માન.રા.ક.મંત્રી વન અને પર્યાવરણનું પ્રવચન

ગુજરાત પાણી પ્રદૂષણ (નિવારણ અને નદીઓનું શુદ્ધીકરણ)

વિધેયક : ૨૦૨૩

માનનીય અધ્યક્ષશ્રી,

- ગુજરાત વિધાનસભાના માન.ધારાસભ્યશ્રી અમિતભાઈ શાહ દ્વારા ગુજરાત પાણી પ્રદૂષણ (નિવારણ અને નદીઓનું શુદ્ધીકરણ) વિધેયક : ૨૦૨૩ રજુ કરવામાં આવ્યું છે.
- ગુજરાત પાણી પ્રદૂષણ (નિવારણ અને નદીઓનું શુદ્ધીકરણ) વિધેયક : ૨૦૨૩ એ નદીઓનાં પાણી પ્રદૂષણ અટકાવવા માટેનું વિધેયક છે.
- આ વિધેયક નદીઓના પાણીમાં રસાયણો તેમજ સુક્ષ્મ જીવાણુઓથી થતું પ્રદૂષણ અટકાવવા માટે છે.
- આવા પાણી પ્રદૂષણનું નિયમન કરવા માટે માન.ધારાસભ્યશ્રી દ્વારા આ વિધેયક રજુ કરવામાં આવ્યું છે.
- સદીઓથી આપણે નદીઓને માતા તરીકે પુજતા આવ્યા છીએ અને આપણી તમામ સંસ્કૃતિઓનો વિકાસ નદીઓના કાંઠે થયો છે. ત્યારે આપણી માતા સમાન નદીઓના પ્રદૂષણ માટે માન.ધારાસભ્યશ્રીએ વ્યક્ત કરેલ ચિંતા અને તેને અટકાવવા માટે સુચવેલ ઉપાયો પ્રસંશનીય છે.

માનનીય અધ્યક્ષશ્રી,

- મારે જણાવવું છે કે ભારત સરકાર દ્વારા પાણી પ્રદૂષણ અટકાવવા, નિયંત્રણ કરવા માટે તેમજ પાણીની ગુણવત્તા જાળવવા અને સુધારવા માટે પાણી (પ્રદૂષણ નિયંત્રણ અને નિવારણ) કાયદો લાગુ પાડવામાં આવ્યો છે.

- આ કાયદાની અમલવારી માટે ગુજરાત રાજ્યમાં ગુજરાત પ્રદૂષણ નિયંત્રણ બોર્ડની સ્થાપના કરવામાં આવેલી છે.

માનનીય અધ્યક્ષશ્રી, એ નોંધનીય છે કે,

- પાણી પ્રદૂષણ નિયંત્રણનો કાયદો ગુજરાત અને દેશમાં અમલીકરણ હેઠળ છે.

આ કાયદા હેઠળ કોઈપણ પ્રકારનું ઘરગથ્થું ગંદુપાણી અથવા ઔદ્યોગિક ગંદાપાણી કે જે જાહેર આરોગ્ય માટે નુકશાનકારક હોય તેવા ગંદાપાણીને અને ગંદાપાણી કે જે ઘરગથ્થું, વાણીજીયક, ઔદ્યોગિક, ખેતીવાડી અથવા કોઈપણ પ્રકારના ઉપયોગ માટે ખતરારૂપ હોય તો તેનો પ્રદૂષણની વ્યાખ્યામાં સમાવેશ કરેલ છે.

- આ કાયદામાં સુએજ એક્સ્યુઅન્ટ (ઘરગથ્થું વપરાશ)નાં ગંદાપાણીનો પણ સમાવેશ થાય છે.

- આ કાયદા અનુસાર સ્ટ્રીમની વ્યાખ્યામાં નદીઓ, ઈનલેન્ડ વોટર, સબટેરેઈન વોટર વિગેરેનો સમાવેશ થાય છે.

માનનીય અધ્યક્ષશ્રી,

- નદીઓના શુદ્ધિકરણ અને નવીનિકરણ માટે રાજ્ય સરકાર દ્વારા એક્શન પ્લાન બનાવવામાં આવેલ છે.

- જેમાં ઘરગથ્થુ અને ઔદ્યોગિક ગંદાપાણીથી થતા નદીઓના પ્રદૂષણને રોકવા માટેના પગલા સુચિત કરવામાં આવેલ છે.

- ભારત સરકારશ્રીના જળશક્તિ મંત્રાલય દ્વારા સેન્ટ્રલ મોનીટરીંગ કમીટી - સી.એમ.સી. મારફતે નિયમિત રૂપે એક્શન પ્લાનની પ્રગતિની સમીક્ષા કરવામાં આવે છે.

- ઘન કચરા અને પ્રવાહી કચરાના વ્યવસ્થાપન માટેના કાર્યોની સમીક્ષા રાજ્ય કક્ષાએ સમયાંતરે કરવામાં આવે છે.
- રાજ્ય સરકારશ્રીએ ઘન કચરા અને પ્રવાહી કચરાના વ્યવસ્થાપન માટે **રૂ.૨,૧૦૦ કરોડ** રીંગ-ફેન્સ કરેલ છે એટલે કે અલગથી રાખેલ છે.
- ઘરગથ્થુ ગંદાપાણીને સુએજ ટ્રીટમેન્ટ પ્લાન્ટ (STP) દ્વારા શુદ્ધિકરણ કર્યા બાદ પુનઃવપરાશમાં લેવા માટે રાજ્ય સરકાર દ્વારા ટ્રીટ્ડ વોટર રીચુઝની પોલીસી બનાવવામાં આવેલ છે.
- જે મુજબ હાલમાં સુરત, અમદાવાદ, વડોદરા, ગાંધીનગર, ભાવનગર, ગાંધીધામ, અંજાર ગામોમાં આશરે ૮૫૬ એમ.એલ.ડી જેટલું ટ્રીટ્ડ પાણી પુનઃવપરાશમાં લેવામાં આવી રહેલ છે.
- તેમજ અંદાજે ૭૯૦ એમ.એલ.ડી. જેટલું ટ્રીટ્ડ પાણી પુનઃવપરાશમાં લેવા માટેનું આયોજન કરવામાં આવેલ છે.
- માનનીય અધ્યક્ષશ્રી, આ બાબતની વિગતો જોઈએ તો,
 - સુરત ખાતે ૩૧૯ એમ.એલ.ડી. ટ્રીટ્ડ પાણી સિંચાઈ, બાગકામ તથા ઔદ્યોગિક વપરાશ વગેરે માટે પુનઃવપરાશમાં લેવામાં આવી રહેલ છે.
 - સુરત મ્યુનિશિપલ કોર્પોરેશન દ્વારા હાલમાં સુએજને ટ્રીટ કરીને કાપડના ઉદ્યોગોને આપવામાં આવે છે. તે મોડેલની રાષ્ટ્રીય કક્ષાએ નોંધ લેવામાં આવી છે.
 - અમદાવાદ ખાતે ૩૯૬ એમ.એલ.ડી. ટ્રીટ્ડ પાણી સિંચાઈ, બાગકામ, ઉદ્યોગો તથા સંયુક્ત શુદ્ધિકરણ પ્લાન્ટ વગેરે માટે પુનઃવપરાશમાં લેવામાં આવી રહેલ છે.

- વડોદરા ખાતે ૬૩ એમ.એલ.ડી. ટ્રીટિડ પાણી ઉદ્યોગો માટે પુનઃવપરાશમાં લેવામાં આવી રહેલ છે.
- ગાંધીનગર ખાતે ૧૦ એમ.એલ.ડી. ટ્રીટિડ પાણી સચિવાલયના બગીચાઓ અને અન્ય ઉદ્યાનો માટે પુનઃવપરાશમાં લેવામાં આવી રહેલ છે.
- ભાવનગર ખાતે ૪૫ એમ.એલ.ડી. ટ્રીટિડ પાણી જી.એસ.ઈ.સી.એલ.નાં પાવર પ્લાન્ટ માટે પુનઃવપરાશમાં લેવામાં આવી રહેલ છે.
- ગાંધીધામ-અંજાર ખાતે ૨૩ એમ.એલ.ડી. ટ્રીટિડ પાણી વેલસ્પન ઉદ્યોગ માટે પુનઃવપરાશમાં લેવામાં આવી રહેલ છે.

આ પ્રમાણે આશરે ૮૫૬ એમ.એલ.ડી. જેટલું ટ્રીટિડ પાણી પુનઃવપરાશમાં લેવામાં આવી રહેલ છે. તેમજ અંદાજે ૭૯૦ એમ.એલ.ડી. જેટલું ટ્રીટિડ પાણી પુનઃવપરાશમાં લેવા માટેનું આયોજન કરવામાં આવેલ છે.

માનનીય અધ્યક્ષશ્રી, મને જણાવતાં આનંદ થાય છે કે,

- તાજેતરમાં માનનીય મુખ્યમંત્રીશ્રીની અધ્યક્ષતામાં ઉચ્ચ કક્ષાની બેઠક મળેલ જેમાં અમદાવાદની ટેક્સટાઈલ તથા અન્ય ઉદ્યોગ દ્વારા પણ આ બાબતે કામગીરી થાય તે માટે જરૂરી દિશા નિર્દેશ આપવામાં આવેલ છે. આને પરિણામે, ઉદ્યોગ દ્વારા ભૂગર્ભ જળનો વપરાશ પણ ઘટશે તથા સાબરમતી નદીમાં નિકાલ થતા સુએજના જથ્થા માં ઘટાડો થશે.
- ૨૦૧૯માં CPCB દ્વારા ગુજરાતની ૨૦ નદીઓનાં અમુક પટ્ટાને પ્રદુષિત જાહેર કરેલ જેવી કે, સાબરમતી, ભાદર, અમલાખાડી, ભોગાવો, ખારી, વિશ્વામિત્રી, ધાધર, ત્રિવેણી, દમણગંગા, કોલક, શેઢી, મહી, તાપી, અમરાવતી, મીંઢોળા, બાલેશ્વર ખાડી, કીમ, નર્મદા, મેશ્વો અને અનાસ

- હાલમાં ગુજરાત સરકાર, ઉદ્યોગો અને GPCBનાં પ્રયત્નનાં કારણે જે નદીઓનાં પટ્ટાને પ્રદૂષણ મુક્ત જાહેર કરેલ છે. તેમાં, બાલેશ્વર ખાડી, કીમ, કોલક, ત્રિવેણી, અમરાવતી, બનાસ, મેશ્વો અને નર્મદા વિગેરે નદીઓનો સમાવેશ થાય છે. અને હાલમાં માત્ર ૧૩ નદીઓનાં પટ્ટા આ ચાદીમાં છે. જે અંગે એક્શન પ્લાન બનાવી અમલીકરણ ચાલુ છે. અને ઉત્તરોત્તર આ નદીઓની ગુણવત્તામાં સુધાર થાય તે અંગે પ્રયત્નો થઈ રહેલ છે.
- પાણીના પ્રદૂષણ બાબતેના પ્રશ્નોનું કાયમી નિરાકરણ લાવી શકાય તે હેતુથી જેતપુર વિસ્તારમાં "ડીપ સી ડીસ્ચાર્જ પાઈપલાઈન પ્રોજેક્ટ"ની કાર્યવાહી ગુજરાત પોટર ઇન્ફ્રાસ્ટ્રક્ચર લીમીટેડ દ્વારા કરવામાં આવી રહેલ છે.
- પાઈપલાઈનની અંદાજિત લંબાઈ : ૧૧૭.૯૫ કીલોમીટર (ઓનશોર:- ૧૧૪.૬૩ કીલોમીટર અને ઓફશોર:- ૩.૩૨ કીલોમીટર),
- વહન ક્ષમતા:- ૮૦ એમ.એલ.ડી, પ્રોજેક્ટ ખર્ચ:- અંદાજિત રૂ.૬૭૫ કરોડ છે.
- હાલની સ્થિતિ મુજબ ઓનશોર અને ઓફશોર સર્વેનું કાર્ય પૂર્ણ થયેલ છે અને કોસ્ટલ રેગ્યુલેશન ઝોન માટેની પરવાનગી મેળવવા માટેની કાર્યવાહી પ્રગતિમાં છે.
- આમ, પાઈપલાઈન સ્થાપિત થયાબાદ જેતપુર વિસ્તારના એકમોનું તેઓના સંલગ્ન સામુહિક શુદ્ધિકરણ પ્લાન્ટમાંથી (સીઈટીપી) શુદ્ધ કરેલ ગંદુપાણી પાઈપલાઈન દ્વારા ઉંડા દરિયામાં દુર નાખવામાં આવશે. જેથી, જેતપુર વિસ્તાર માં આવેલ ભાદર અને ઉંબેણ નદીના પ્રદૂષણનાં પ્રશ્નોનું કાયમી નિરાકરણ આવશે.
- વધુમાં, વાપી તથા સુરતનાં ઉદ્યોગો માંથી નીકળતા ઔદ્યોગિક ગંદા પાણીને CETPમાં શુદ્ધ કરીને ઉંડા દરિયા સુધી નિકાલ કરવા માટેની પાઈપલાઈન અંગેની યોજના આયોજનમાં છે.

- જેતપુરના સીઈટીપી પ્લાન્ટની ક્ષમતામાં વધારો અને ગુણવત્તામાં સુધારો કરવા માટે સીઈટીપી દ્વારા કોમન કોસ્ટિક રીકવરી પ્લાન્ટ સ્થાપિત કરવામાં આવેલ છે અને પરિણામે ઉદ્યોગને ઉત્પાદનમાં જરૂરી તેવો કોસ્ટીક પાછો મળશે અને પ્રદૂષણના ઘટકમાં ઘટાડો થશે આમ બેવડો ફાયદો થશે.

માનનીય અધ્યક્ષત્રી, હું જણાવવા માંગું છું કે ...

- **બોર્ડ દ્વારા કોઈ પણ ઔદ્યોગિક એકમોને ઔદ્યોગિક ગંદાપાણીને નદીમાં નિકાલની પરવાનગી આપવામાં આવેલ નથી.**
- **પાણી (પ્રદૂષણ નિયંત્રણ અને નિવારણ) અધિનિયમ** હેઠળ વિસ્તૃત રીતે બધા જ પ્રકારના પાણી પ્રદૂષણ નિયંત્રણ કરવા માટેની જોગવાઈઓનો સમાવેશ કરવામાં આવેલ છે જેમા ગંદાપાણીને નદીમાં નિકાલ કરતા અટકાવવા માટેનું પ્રાવધાન તેમજ વિવિધ પ્રવૃત્તિઓના પરિણામે ઉદ્ભવતા ગંદાપાણીને જરૂરી ધારાધોરણ મુજબ શુદ્ધીકરણ કર્યા બાદ નિકાલ કરવા માટેનું પ્રાવધાન પણ છે.
- **પાણી અધિનિયમ હેઠળ કોઈપણ ઘરગથ્થું ગંદાપાણીના શુદ્ધીકરણ પ્લાન્ટ તેમજ ઉદ્યોગની સ્થાપના અને ઉત્પાદન ચાલુ કરતા પહેલા બોર્ડની પુર્વ મંજુરી લેવાની તેમજ જરૂરી ધારાધોરણનું પાલન કરવા માટે પર્યાવરણીય નિયમનની વ્યવસ્થા કરવાનું ફરજિયાત છે.**
- ભારત સરકાર દ્વારા ઔદ્યોગીક તેમજ ઘરગથ્થુ ગંદાપાણીના છેવટના નિકાલના સ્થળને ધ્યાને લઈ, ગંદાપાણીના શુદ્ધીકરણ માટેના ધારાધોરણ પ્રસિધ્ધ કરાયેલ છે.
- આ ધારાધોરણનો સમાવેશ બોર્ડ દ્વારા એકમોને અપાતી મંજુરીમાં કરાયેલ છે. જેનું પાલન પ્રદૂષીત પાણીના નિકાલ કરતા એકમો માટે ફરજિયાત છે.

માનનીય અધ્યક્ષત્રી, એ બાબત નોંધનીય છે કે,

- રાજ્યના શહેરી વિકાસ વિભાગ દ્વારા પ્રાપ્ત માહિતી મુજબ હાલમાં રાજ્યમાંથી આશરે ૪૪૧૪ એમ.એલ.ડી. જેટલું ઘરગથ્થુ ગંદાપાણી ઉદ્ભવે છે.
- હાલમાં રાજ્યમાં કુલ ૫૪૫૦.૨૩ એમ.એલ.ડી. ઘરગથ્થુ ગંદાપાણીને શુદ્ધિકરણ કરવાની ક્ષમતા ધરાવતા સુએજ ટ્રીટમેન્ટ પ્લાન્ટ ઉપલબ્ધ છે.
- સુએજ ટ્રીટમેન્ટ પ્લાન્ટની ઉપલબ્ધ ક્ષમતા વધારવાની અથવા નવા સુએજ ટ્રીટમેન્ટ પ્લાન્ટ કાર્યરત કરવાની વિગતો જોઈએ તો રાજ્યમાં વસ્તી વધારાને ધ્યાને રાખીને વર્ષ ૨૦૨૪ સુધીમાં મહાનગરોમાં અને નગરપાલિકાઓમાં કુલ ૭૬૬.૫૬ એમ.એલ.ડી. ઘરગથ્થુ ગંદાપાણીને શુદ્ધિકરણ કરવાની ક્ષમતા વધારવાનું આયોજન કરવામાં આવેલ છે.

માનનીય અધ્યક્ષત્રી, આપણી પ્રતિબદ્ધતા વિશે વાત કડૂ તો ગર્વની બાબત છે કે,

- ડીસેમ્બર- ૨૦૨૪ સુધીમાં ગુજરાત રાજ્ય ઘરગથ્થુ ગંદાપાણીના શુદ્ધિકરણમાં શુન્ય (૦) ટ્રીટમેન્ટ ગેપ ધરાવતું રાજ્ય બનશે
- એટલે કે રાજ્યમાં ઉદ્ભવતા તમામ ઘરગથ્થુ ગંદાપાણીનો શુદ્ધિકરણ બાદ નિકાલ થશે તે પ્રકારે આયોજન કરેલ છે.
- જેના ભાગરૂપે રાજ્ય સરકારશ્રીના શહેરી વિકાસ વિભાગ દ્વારા વિવિધ યોજના દ્વારા કુલ ૯.૮૮ લાખ અન્ડર ગ્રાઉન્ડ ડ્રેનેજ કનેક્શન આપવાની યોજના પ્રગતિ હેઠળ છે, જેમાં જનભાગીદારી યોજના હેઠળ ૩.૭,૦૦૦ પ્રતિ કનેક્શનનું પ્રોત્સાહન આપવામાં આવી રહેલ છે.
- આ ઉપરાંત વિવિધ અન્ય યોજનાઓ હેઠળ રાજ્ય સરકારશ્રીના શહેરી વિકાસ વિભાગ દ્વારા વધુ ૬૦ હજાર અન્ડર ગ્રાઉન્ડ ડ્રેનેજ કનેક્શનના જોડાણો આપવાની યોજના કરેલ છે.

- ઔદ્યોગિક એકમો દ્વારા નિકાલ કરવામાં આવતા ઔદ્યોગિક ગંદાપાણીમાં ધારાધોરણના પાલન માટે જરૂરી શુદ્ધીકરણ પ્લાન્ટ બનાવવાનું ફરજિયાત છે.
- ઘરગથ્થુ ગંદાપાણીના શુદ્ધીકરણ માટે સુએજ ટ્રીટમેન્ટ પ્લાન્ટ બનાવવાનું ફરજિયાત છે,
- આ ધારાધોરણનો ભંગ કરતા એકમો માટે પાણી પ્રદૂષણ નિયંત્રણ ધારાની કલમ 33A હેઠળ એકમને બંધ કરવા સુધીના પગલા તેમજ આ કાયદાના ભંગ કરી પ્રદૂષણ કરતાં એકમો પાસેથી પર્યાવરણને થયેલ નુકશાનનું વળતર તેમજ આવા એકમો સામે નામદાર કોર્ટમાં ફરીયાદ કરવાની પણ જોગવાઈ કરવામાં આવેલી છે અને તે મુજબ આ કાયદાનો ભંગ કરવા બદલ ઓછામાં ઓછી દોઢ વર્ષની અને વધુમાં વધુ ૬ વર્ષ સુધીની કેદની સજા અને દંડ કરવાની જોગવાઈ કરવામાં આવેલ છે.
- જો કોઈ વ્યક્તિ પાણી અધિનિયમની કલમ ૨૪ અથવા ૨૫ અથવા ૨૬ હેઠળના ગુના માટે કોર્ટ દ્વારા દોષી ઠરાવવામાં આવ્યો હોય અને ફરીથી એ જ ગુના માટે દોષી ઠરે તો કલમ-૪૫ની જોગવાઈ મુજબ પછીના બીજા પ્રત્યેક ગુનાઓમાં દોષી ગણાય તથા ઓછામાં ઓછી ૨ વર્ષ અને વધુમાં વધુ ૭ વર્ષ સુધીની જેલની સજા અને દંડની જોગવાઈ છે.
- પાણી પ્રદૂષણ નિયંત્રણ અધિનિયમ હેઠળ બોર્ડના અધિકારીઓને સત્તાસોંપણી મુજબ ગંદાપાણીના નમુનાઓ લેવા, તેનું પૃથ્થકરણ કરવું, વિવિધ એકમોની મંજૂરી આપવી તેમજ કસુરવાર એકમો સામે પગલા લેવા સુધીની સત્તા આપવામાં આવેલ છે.

માનનીય અધ્યક્ષશ્રી,

- ગુજરાત પ્રદૂષણ નિયંત્રણ બોર્ડ દ્વારા પર્યાવરણીય કાયદાના ભંગ બદલ પાણી અધિનિયમની કલમ 33(A) હેઠળ છેલ્લા પાંચ વર્ષ દરમિયાન કુલ ૫૦૩૨

નોટીસ ઓફ ડાયરેક્શન અને ૩૦૪૬ બંધ કરવાના આદેશ અપાયેલ છે તેમજ પાણી અધિનિયમ હેઠળ અત્યાર સુધીમાં કુલ ૨૪૫૨ કોર્ટ કેસ દાખલ કરાયેલ છે.

- હાલની સ્થિતિએ રાજ્યમાં ઔદ્યોગિક ગંદાપાણીના શુદ્ધીકરણ માટે ૪૧ સામુહિક ગંદાપાણીના શુદ્ધીકરણ પ્લાન્ટ કાર્યરત છે.
- પાણી અધિનિયમના અમલીકરણ માટે રાજ્ય સરકારને નિયમો બનાવવાની પણ સત્તા આપવામાં આવેલ છે.
- આમ, પાણી (પ્રદૂષણ નિવારણ અને નિયંત્રણ) અધિનિયમ હેઠળ માન.ધારાસભ્યશ્રી દ્વારા રજુ કરવામાં આવેલ વિધેયકમાં સંપૂર્ણ બાબતો જેવી કે કારાખાનામાંથી પ્રક્રિયા વગરનો કચરો નદીમાં ફેંકી જળ સંપત્તી પ્રદૂષિત કરતી બાબત, પર્યાવરણલક્ષી નિરંતર વિકાસને સુનિશ્ચિત કરવાના હેતુ સાથે નદીઓના સંરક્ષણ માટેની આવશ્યક પ્રવૃત્તિ, ગટરનું ગંદુપાણી ઔદ્યોગિક ગંદાપાણીનો નિકાલ જાહેર જનતાના આરોગ્યને હાનીકારક હોય, પંચાયત નગરપાલીકા અથવા કોર્પોરેશન સત્તા મંડળો દ્વારા ઘરગથ્થુ ગંદાપાણીના શુદ્ધીકરણ માટેના પગલા, પ્રદૂષણને લગતા કોઈ પણ ગુના માટેની કડક સજા વગેરે બાબતો અને તેનાથી પણ વિશેષ બાબતો આવરી લેવામાં આવેલ છે.

માનનીય અધ્યક્ષશ્રી,

- સદર બાબતે ભારત સરકાર દ્વારા લાવવામાં આવેલ કાયદો પાણી પ્રદૂષણની સમસ્યાનું અસરકારક નિયમન કરી શકે તેમ હોઈ તેમજ માન.ધારાસભ્યશ્રી દ્વારા રજુ થયેલ સુચિત વિધેયકના તમામ મુદ્દાઓનો સમાવેશ થતો હોઈ રાજ્ય સ્તરે અલગથી કાયદાની આવશ્યકતા ના હોઈ આ વિધેયકની જરૂરીયાત રહેતી નથી. જેથી માન.સભ્યશ્રીને આ વિધેયક પરત ખેંચવા હું વિનંતી કરૂ છું.